

tra præcedentia, sed « propter nomen suum, » id est, « ut notas faciat divitias misericordiae suae in laudem glorie gratiae suae, » ut dicit Apostolus *Ephes. 1.*

4. NAM ET SI AMBULAVERO IN MEDIO UMBRÆ MORTIS, NON TIMEBO MALA, QUONIAM TU MECUM ES.

Hoc est bonum quintum; defensio videlicet a lupis aliisque sylvestribus feris. « Nam etsi ambulavero in medio, » sive, ut habet hebræus textus, *בְּיַם צְלוּמָה*, in valle umbrae mortis, id est per loca tenebrosa, et periculis omnibus exposita, ferarum, latronum, præcipitorum, « non timebo mala, quoniam tu mecum es. » Nam « si Deus pro nobis, quis contra nos? » Et vere incredibilis securitas est in corde diligentis Deum, dum recogitat, secum esse illum, cui nihil resistere potest. Frequentissima est in libris Prophetarum commemoratio *umbrae mortis*, qua proprie significat tenebras densas, quales adfert mors, quæ privat omni lumine. Dicuntur enim cæci esse in tenebris, quia nihil vident, et multo magis mortui dicuntur esse in tenebris, quia nihil sentiunt. Hinc videlicet Poeta loca mortuorum umbrosa, ac tenebris obsita esse dicunt. Hinc etiam Scripturæ sanctæ passim conjungunt umbram mortis cum tenebris, ut unum per aliud explicetur. *Job. 10:* « Obscurant eum tenebræ, et umbra mortis; » et cap. *x:* « Ad terram tenebrosam, et operam mortis caligine; » *Isai. 14:* « Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam; habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis, » ubi pro eodem accipitur, habitare in tenebris, et habitare in regione umbræ mortis. Quia vero loca tenebrosa multis periculis sunt exposita, et non sine ingenti pavore per ea iter facere solemus; ideo David hoc loco dicit: « Etsi ambulavero in medio umbræ mortis, » id est, in medio ingentium tenebrarum, ubi multa undique pericula circumstant, « nihil timebo, quoniam tu mecum es. »

5. VIRGA TUA ET BACULUS TUUS, IPSA ME CONSOLATA SUNT.

Sextum bonum explicatur, quod est sustentatio fatigati. Jam enim Propheta, omnia similitudine ovium, loquitur proprie de hominibus; neque enim oves lassæ sustentantur baculo, sed deferuntur in humeris pastorum. Et quamvis possent hæc verba referri ad castigationem paternam, ut S. Augustinus facit, tamen probabilis est ad litteram esse referenda ad sustentationem, ut ea referunt Theodoretus et Euthymius. Nam vox hebraica *שֵׁטֶן* significat proprie *fulcrum*, id est, *baculum sustententem*: sicut etiam vox græca *βακτηρία* a sustentando deducitur, unde βακτηρίως est baculo muniti. Nisi placeat fortasse, virgam referre ad castigationem, et baculum ad sustentationem. Deus enim, cum videt suos in

via fatigari, lentiusque progredi, quam par esset, utrumque adhibere solet, et verbum increpatorium et consolatorium, ut altero excidit, altero sustentet. Sed utrumque tandem consolationem adfert, quoniam letatur anima, cum videt profectum suum curæ esse Deo.

6. PARASTI IN CONSECTU MEO MENSAM, ADVERSUS EOS QUI TRIBULANT ME.

7. IMPINGUASTI IN OLEO CAPUT MEUM, ET CALIX MEUS INEBRIANS, QUAM PRÆCLARUS EST!

Hoc est bonum septimum, quod videlicet Deus electos suos in tribulationibus, quas in hac vita non possumus evadere, mirifice consoletur. Quare non est sensus horum versiculorum, quod Deus paraverit electis mensam, oleum, et vinum adversus hostes, quasi hæc sint arma, quibus contra hostes pugnandum sit; sed sensus est, Deum opponere tribulationibus magnis magnas consolationes, et sicut ingeruntur ab hostibus amaritudines, sic ingeri a Deo suavitates, quæ describuntur more humano per similitudinem convivii, in quo sit mensa referta cibis optimis, adsit etiam unguentum pretiosum, quo aspergatur caput, nec desit vinum egregium, atque ad inebriandum, id est, exhilarandum aptissimum. Solebant enim veteres in magnis conviviis adhibere inter præcipuas delicias unguenta pretiosa, quod etiam servatum videmus in Evangelio, *Matth. xxvi.* a S. Maria Magdalena erga Dominum. Porro illa verba, *adversus eos qui tribulant me*, clariora sunt in textu græco et hebraico. Nam græcum est *ἐναντίας*, et hebraicum *נֹכַח*, significant *e regione*, sive *ex adverso*, ut veritè S. Hieronymus. Proinde sensus est: e regione tribulationum, quas mihi ingerunt hostes mei spirituales, tu parasti, sive ordinasti, ut sonat verbum hebraicum, consolationem ingentem, mensam videlicet opiparam. « Impinguasti caput meum oleo, » id est, unguento pretioso caput meum perfudisti, et sic exhilarasti faciem meam in oleo, et non deest ex gratia tua calix vini inebrians et præclarus, qui lætificet cor meum. Similis est sententia in *Psalmo xciii*: « Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. » Et in *Apostolo II Cor. vii. 4*: « Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. »

Illud, *calix meus*, in textu græco est, *calix tuus*, et sic legit Augustinus et Euthymius; sed in hebræo habetur *כַּיִסִּי* *calix meus*, et sic etiam veritè S. Hieronymus. Probabile est emendationes codices græcos habuisse *ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ θεοῦ*, *calix meus*, quomodo legit S. Hieronymus in Commentario, ubi exponit versionem Septuaginta, et sic videtur legisse Theodoretus. Imo S. Hieronymus in epist. ad *Suntium et Fretellam* dicit, in editione Septuaginta haberi *calix meus*, et ex errore haberi in quibusdam codicibus *calix tuus*. Proinde nostra lectio latina omnino retinenda est: sensus vero

semper est idem. Calix enim ille et meus est, quia mihi datus; et Dei est, quia a Deo datus.

8. ET MISERICORDIA TUA SUBSEQUETUR ME, OMNIBUS DIEBUS VITÆ MEÆ.

9. ET UT INHABITEM IN DOMO DOMINI, IN LONGITUDINEM DIERUM.

Hoc est ultimum bonum, quod perducit ad summum bonum. « Misericordia tua subsequetur me, » non ad tempus, sed perseveranter usque in finem, quod est donum proprium electorum. « Et ut inhabitem in domo Domini, in longitudinem dierum, » id est, in æternum. In hebræo et in græco textu non habetur *ut*, sed solum *et*: contra autem nonnulli veterum, ut Augustinus, Hieronymus, Theodoretus in Commentariis non legunt *et*, sed solum *ut*, et certe sine alterutro esset clarior lectio, nimirum sic: *Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ, ut in-*

habitarem in domo Domini, quomodo legitur Patres; vel sic: *Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ, et inhabitabo in domo Domini*, quomodo veritè ex hebræo S. Hieronymus. In his enim lectionibus nihil subaudiendum est. Tamen lectio nostra non est adeo obscura, ut non possit satis facile intelligi. Subauditur enim illud, *subsequetur*, quod paulo ante præcedit, nimirum: *Misericordia tua subsequetur me, dum vivo, ut recte vivam, et subsequetur post hanc vitam, ut in æternum vivam*. Quare S. Augustinus, licet in textu non legerit *et*, tamen in Commentario addit *etiam*, ut videatur illud subintellexisse. Porro pro voce *inhabitarem*, in hebræo habetur *שָׁכַנְתִּי*, quod significat *redibo*. Cæterum Septuaginta legisse videntur *ut*, *inhabitarem*, et sic recte verterunt, *ut inhabitem*. Quomodo etiam legit S. Hieronymus, qui non veritè *redibo*, sed *inhabitabo*. Quare lectio hebraica post S. Hieronymi tempora depravata fuisse videtur.

PSALMUS XXIV

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. Prima sabbati, Psalmus David.

Dominus est terra, et plenitudo ejus: orbis terrarum, et universi qui habitant in eo.

2. Quia ipse super maria fundavit eum, et super flumina præparavit eum.

3. Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto ejus?

4. Innocens manibus et mundo corde, qui non doluit in vano animam suam, nec juravit in dolo proximo suo.

5. Ille accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo.

6. Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Jacob.

7. Attollite portas, principes, vestras, et elevamini, portæ æternales, et introibit rex gloria.

8. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio.

9. Attollite portas, principes, vestras, et elevamini, portæ æternales, et introibit rex gloria.

10. Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ.

Argumentum. — Carmen hoc tres habet partes et strophas. Prima celebrat Jovæ potentiam et majestatem, vers. 1-2; secunda docet, quales se prestare debeant ii qui tanti Dei cultores haberi, et horum cætui adungi volunt, vers. 3-5; in tertia parte vates, eleganti usus prosopœpia, ipsas sacrari portas compellat, quas hortatur, ut late pandant ingrediendi arcæ, sive potius, cujus erat sedes, Jovæ, cujus virtus et magnitudo dehinc sublimi dialogismo prædicatur, vers. 7-10. Consentiant fore recentiores saltem interpretes in hac sententia, Psalmum hunc compositum esse occasione solemnium pompæ, qua sacrosancta Jovæ arca in montem Sionem inducebatur (vid. II Sam. v;

V. s. h. — Canticum [h. Psalmus] David.

Dominus est terra, et plenitudo ejus: orbis et habitatores ejus.

Quia ipse super maria fundavit eam, et super flumina stabilivit eam.

Quis ascendet in montem Domini, et [al. aut] quis stabit in loco sancto ejus?

Innocens manibus et mundo corde: qui non exaltavit frustra animam suam, et non juravit dolose.

Accipiet benedictionem a Domino, et justitiam a Deo salutari suo.

Hæc generatio quærentium eum, quærentium faciem tuam, Jacob. SEMPER.

Levate, portæ, capita vestra, et elevamini, januæ sempiternæ, et ingrediatur rex gloria.

Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis et potens, Dominus fortis in prælio.

Levate, portæ, capita vestra, et erigite, januæ sempiternæ, et ingrediatur rex gloria.

Quis est iste rex gloriæ? Dominus exercituum: ipse est rex gloriæ. SEMPER.

I *Paralip.* xvj. Manter vero in dedicatione templi decantatum esse carmen persuasum habet, confertque I *Reg.* vii;
II *Paralip.* v, 2-7.

1. Davidis carmen.

Jovæ est terra et plenitudo ejus,
orbis (circumque) et omnes qui habitant in eo.

2. Nam is super maria fundavit eam,
et super flumina firmavit eam.3. Quis ascendet in montem Jovæ,
et quis stabit in loco ejus sancto?4. *Qui est* insons manibus et purus corde,
qui non effert ad mendacium animum suum,
nec jurat ad fraudem.5. *Is auferet* benedictionem (beneficia) a Jova,
et justitiam a Deo salutis ejus.6. *Hæc est* generatio quærentium (sincere colentium) eum,
quærentes faciem tuam *ipsi sunt* Jacob.7. Elevate, porta, capita vestra,
et elevamini, fores æternæ,
ut intret rex gloriæ (gloriosus). —8. Quis est iste rex gloriæ? —
Jova, fortis et potens,
Jova, potens in bello. —9. Elevate, portæ, capita vestra,
et elevate vos, fores æternæ,
ut intret rex gloriæ.10. Quis est iste rex gloriæ?
Jova Tsebaoth ille est rex gloriæ.

NOTE.

Vers. 2. *Super, au-dessus.* Quum terra supra aquas emineat (Gen. 1, 9), his tanquam fundamento superstructa videtur. — Vers. 4. *Effert*, i. e. inducit, hoc est, qui non appellat malum. Minus recte Rosenmullerus, qui non ore profert in vanum animum, i. e. nomen, ejus, scilicet Jovæ, i. e. qui non in vanum jurat. *Ad fraudem*, eam fraude. — Vers. 5. *Justitiam*, mercedem debitam; alii *augmentum sanctitatis*. — Vers. 6. *Hæc*, hujusmodi *Jacob*, i. e. genuini Jacobi posteri, veri Israelite. Alii, *quærentium faciem tuam*, o *Jacobi* Deus: ita Ewaldus; vel, o *Jacob*, ut *Jacob* sit mysticum Dei nomen. — Vers. 7. *Æterna*, quod arx Sionia jam longe ab olim fuerat extracta. — Vers. 8. Ex hoc præsertim versiculo carmen alteris choris decantatum fuisse, putant plurimi. — Vers. 10. *Tsebaoth*, i. e. *exercituum*, intellige *Deus Tseba* in veterum Hebræorum scriptis pro quavis multitudine, modo sit ordinata, ponitur. Sic stella, angeli, imo universæ res creatæ dicuntur *exercitus*.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XXIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus David, prima Sabbati.

In hoc titulo pars illa, *prima Sabbati*, non habetur in hebræo, sed addita est a Grecis, fortasse quia in principio Car dicitur Psalmi fit mentio creationis terræ, quæ prima Sabbati, id est, die Dominico facta est, vel quia solentur hunc ter hic Psalmum die Dominico recitare. Quod quidam volunt additum esse, *prima Sabbati*, quia illo die Dominus resurrexit, non mihi videtur prohibere, cum hic Psalmus, non resurrectionem, sed ascensionem Domini manifeste prædicet, ascensionem autem non prima Sabbati, sed quinta factam esse notissimum est. Quod ad ascensionem hic Psalmus proprie pertineat, testantur Cyprianus serm. *De Ascens.*; Hieronymus, epist. 143 *ad Damasum*; Rufinus in *Exposit. Symboli*; Gregorius Nyssenus, Joannes Chrysostomus, Augustinus, Leo, et alii in serm. *De Ascensione*.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. DOMINI EST TERRA, ET PLENITUDO EJUS: ORBIS TERRARUM, ET UNIVERSI QUI HABITANT IN EO.

Propositum Davidis est ostendere, ex innumerabili hominum multitudine solum Christum, et paucos alios, paucos, inquam, si ad multitudinem aliorum conferantur, in domum Domini caelestem et beatissimam intraturos; quare ne forte crederentur cæteri homines ad Deum non pertinere, sed ab alio aliquo principio creatos esse, quod postea marconistæ manicheique senserunt, præmittit hos duos versiculos, quibus docet Deum Creatorem ac Dominum esse totius orbis terrarum, et omnium rerum quæ in eo sunt. « Domini est terra, et plenitudo ejus, » id est, et omnia quæ in ipsa sunt, quæque ipsam replent. Quod explicatur per alteram partem versiculi: « Orbis terrarum, et universi qui habitant in eo. » Declarat enim se, cum dixit: « Domini est terra, » intellexisse potissimum de terra habitabili, quæ proprie dicitur hebraice תבל *thebel*, et græce *κοσμος*, id est, orbis terræ habitabilis; et cum dixit, *omnis plenitudo ejus*, declarat se intellexisse præcipue de hominibus, qui habitant in ea, non de cæteris rebus quæ in ipsa sunt.

Vers. 2. 2. QUIA IPSE SUPER MARIA FUNDAVIT EUM, ET SUPER FLUMINA PRÆPARAVIT EUM.

Probat Deum Dominum esse orbis terræ, et omnium habitantium in eo, quoniam ipse fecit terram, et fecit eam supereminere aquis, ut esset habitabilis. Nam, si vel aquis omnino careret, vel esset aquis undique cooperta, inhabitabilis esset. « Quia ipse, inquit, super maria fundavit eum, » id est, a fundamentis fecit orbem terræ, ac per hoc ex nihilo fecit, et fecit « super maria, » id est, ut superficies terræ esset altior superficie maris, et similiter « super flumina præparavit eum, » id est, præparavit orbem terræ ad habitationem hominum, et ideo fecit superiorem et

altiore fluminibus: alioqui enim mare et flumina terram obruerent, et altiora essent. Ex hoc autem, quod Deus terram habitabilem fecit, sequitur ut sit etiam Dominus omnium hominum, tum quia homines ex terra facti sunt, et in terram revertuntur; tum quia terram incolunt, non ut domini, sed ut coloni a Deo constituti, ut terram colant.

3. QUIS ASCENDET IN MONTEM DOMINI, AUT QUI STABIT IN LOCO SANCTO EIUS?

Cum omnes homines coloni, et servi Dei sint, et omnes pariter terram, quæ Dei possessio est, incolant: « Quis ascendet in montem Domini? » id est, eritne aliquis ex tanto numero, et quis ille erit, qui dignus sit ascendere ad locum ubi proprie habitat Deus? Vocatur *mons Domini* (ut alias sæpe diximus) domus caelestis, quæ est vere sublimis et sancta, de qua dicitur in alio *Psalm.* cxiii: « Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum. » Qui hunc locum exponunt de monte Sion, qui erat in Jerusalem civitate Judææ, videntur nullo solido fundamento nili posse, cum constet montem illum planum fuisse hominibus omnis generis, ut plene ridiculum videatur de illo dicere: « Quis ascendet in montem Domini? »

4. INNOCENS MANIBUS, ET MUNDO CORDE, QUI NON ACCIPIT IN VANO ANIMAM SUAM, NEC JURAVIT IN DOLO PROXIMO SUO.

Respondet quatuor condiciones requiri in eo, qui sit ascensus montem Domini. Prima est, ut sit *innocens manibus*, id est, nihil mali perpetraverit; altera, ut sit *mundus corde*, id est, nihil mali cogitaverit, aut cupiverit; tertia, ut *non acciperit in vano animam suam*, id est, ut non frustra vitam a Deo acceperit, id est, non solum nihil mali fecerit, vel cogitaverit, sed etiam ea omnia bona cogitaverit, et fecerit, quæ ad finem sibi a

Deo constitutum obtinendum requiruntur; quarta, ut non juraverit dolose. Illud, qui non accepit in vano animam suam, aliqui detorqueant ad juramentum, ut sequens particula sit explicatio superioris. Volunt autem legi, qui non accepit in vano animam ejus, id est Dei; vel, juxta puncta Rabbiorum, qui non accepit in vano animam meam, ut Deus loqui intelligatur. Verum hæc expositio non videtur probabilis, tum quia sine causa Rabbini legi volunt, animam meam, cum vox hebraea habeat pronomen tertiæ personæ, non primæ, et in tertia persona vertit S. Hieronymus; tum quia lectio illa, animam meam, est omnino nova et inaudita, cum Latini et Græci hactenus in ea voce intellexerint relativum reciprocum, nimirum animam suam; tum denique, quia nomen Dei in vanum accipere, pro eo quod est falso jurare per Deum, habetur in Scripturis sanctis; sed animam propriam, vel animam Dei in vanum accipere, pro falso jurare, nusquam legitur. Alii volunt animam suam in vano accipere, nihil esse aliud, nisi vana, id est, temporalia et caduca cogitare et concupiscere; sed hoc jam comprehensum erat in illo, mundus corde, et videtur coactum et durum. Addidit vero Propheta quartam illam conditionem, de juramento doloso, ut in eo peccato, quod est unum ex maximis, cum sit pariter contra Deum et contra proximum, comprehenderet omnia alia peccata, quæ per instrumentum lingue committuntur. Itaque is, qui dignus sit in montem Dei, id est, in cælum ascendere, debet undequaque esse perfectus, ita ut neque corde, neque voce, neque opere unquam deliquerit, et contra, bona omnia fecerit, quæ ad ejus officium pertinebant. Hæc vero conditiones non in alium, quam in Christum conveniunt. Is enim unus est, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus, » ut dicitur 1 Petri II. De reliquis, « non est qui faciat bonum, non est usque ad unum, » ut loquitur David in Psalm. xlii; et « omnes nos quasi oves erravimus, » inquit Isaias cap. lvi; et apostolus Paulus ad Rom. iii, 23: « Omnes peccaverunt, et egent gloria Dei. » Proinde recte Dominus ipse ait Joan. iii: « Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo. » Reliqui sunt de terra terreni, ille solus de cælo cælestis, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, et excelsior cælis per ascensionem factus. Nec tamen sola persona Christi ascensura erat in montem Domini, sed ipse, et corpus ejus, quod est Ecclesia, quam lavit sanguine suo, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam, ad Ephes. v; propterea sequitur:

Vers. 5. HIC ACCIPIET BENEDICTIONEM A DOMINO, ET MISERICORDIAM A DEO SALUTARI SUO.

« Hic, » videlicet Christus, « accipiet benedictionem a Domino, » id est, copiosissima bona pro

Nemo Christo excepto habet omnia ad cælum pertinet dum ascendit.

Ecclesia in cælum est una cum Christo ascendit.

se, et « misericordiam a Deo salutari, » pro corpore suo, quod est Ecclesia, cujus etiam respectu dicitur Deus salutaris ejus. Siquidem vita æterna in regno colorum, Christo justitia, fidelibus ejus misericordia est; nam etiam si justiter merentur ex condigno vitam æternam, tamen ipsa eorum merita ex misericordia Dei nascuntur, et dona Dei verissime appellantur. Unde in Psalm. cii dicitur: « Qui coronat te in misericordia et miserationibus; » et ad Rom. vi: « Stipendium peccati mors, gratia Dei vita æterna. » In hebræo habetur, justitiam a Deo salutari suo, et sic vertit S. Hieronymus, secundum quam lectionem totus hic versiculus Christo proprie conveniret. Tamen Septuaginta, qui verterunt misericordiam, videntur consideravisse justitiam in Scripturis aliquando accipi pro bonitate, imo etiam expresse pro misericordia, ut in Psalm. cxi: « Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi. » Unde est illud in Evangelio Matth. vi: « Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis. » Et mox: « Te igitur faciente elemosynam, nec sicut sinistra tua, quod faciat dextra tua. » Itaque Septuaginta hoc loco non tam ad vocem, quam ad rem significatam respexerunt.

6. HEC EST GENERATIO QUÆRENTIUM EUM, Vers. 6. QUÆRENTIUM FACIEM DEI JACOBI.

Hic jam manifestat Propheta illum unum innocentem manibus, et purum corde, qui ascendit in montem Domini, et accipiet benedictionem et misericordiam a Deo, non esse solum caput, sed caput cum corpore, Christum cum Ecclesia. « Hæc, inquit, est generatio quærentium eum, id est, iste qui ascendit in cælum, est generatio quedam hominum regeneratorum in Christo, quorum præcipuum studium est Deum querere, ad faciendam Deo videndum anhelare, ad montem denique sanctum totis viribus niti. Et vere unum est, ac forte præcipuum signum electorum Dei, suspirare ad patriam. Generatio enim filiorum hujus sæculi nihil minus quam Deum querit, nihil magis quam montem horret; et, si opto daretur, mallent in hoc sæculo semper vivere, quam dissolvi, et esse cum Christo. In textu græco habetur: ἡ γενεὴ τῶν ἐκζητούντων τὸν Θεόν, hæc est generatio quærentium Dominum; et sic legitur in Commentario Hieronymus, Augustinus, Euthymius et alii: tamen in hebræo habetur quærentium eum, ut habet nostra editio latina. Sensus omnino est idem; nam illud, eum, refertur ad Dominum, de quo dictum erat, accipiet benedictionem a Domino. Itaque Septuaginta videntur explicasse pronomen eum, quod est in hebræo. Quod sequitur, quærentium faciem Dei Jacob, in hebræo est, quærentium faciem tuam, o Jacob! Quo etiam loco Septuaginta explicuerunt sententiam obscuram textus hebraici, in quo subintelligitur Deus, ut sensus sit: quærentium faciem tuam,

Deus Jacob: nisi forte per Jacob in textu hebraico intelligatur cœtus beatorum, sive cœlestis Jerusalem, et tunc in idem recidit, querere faciem Dei, et querere faciem Jacob: quia nemo videt faciem Jacob, id est, cœlestis patriæ, qui non videat faciem Dei Jacob, cum lotum negotium, totaque felicitas illius beatissimi Jacob sit contemplari faciem Dei. Additur in hebræo כָּרַךְ סֶלַח, id est semper, quia non solum generatio hæc Deum querit, sed semper Deum querit, id est, non fatigatur Deum querendo, neque sinit se abduci a querendo Deo, ut querat aliquid infra Deum.

Vers. 7. ATTOLLITE PORTAS, PRINCIPES, VESTRAS, ET ELEVAMINI, FORTE ETÆRNALES, ET INTROIBIT REX GLORIÆ.

Cum prævidisset sanctus Propheta inventum esse locum, qui ascendere dignus esset in montem Dei, id est Christum; prædicit jamjam illum re ipsa ascensurum, et portas cœli æternas illi aperendas. Sed more poetico utitur prosopopœia, tum ipsas portas, ac jubet angelis, ut aperiant, et portis, ut sinant se aperiri, imo sponte patefiant adveniendi Regi gloriæ. Euthymius notat portas non aperiri, sed tolli, quia adveniente rege solent portæ civitatis auferri, et deponi in signum subjectionis. At non dicit David: Auferite portas, sed attollite; et non dicit portis: Ecite de medio, sed elevamini. Dicit igitur attollite et elevamini, quia portæ cœli non sunt quasi in pariete, ut ad latera moveri debeant, sed quasi in tepto, vel laqueari, ut sursum versus aperiendæ sint. Unde etiam refellitur opinio eorum, qui volebant Prophetam loqui de domo aliqua in monte Sion terrestri, in quam introducenda erat arca. In hebræo ad verbum, ut vertit S. Hieronymus, alloquitur Propheta solas portas, ac dicit: Attollite, portas, capita vestra; elevamini, januæ sempiternæ, et introibit Rex gloriæ. Dicitur autem portæ attollere capita, quando elevantur sursum versus, quia tunc attolluntur extreme partes earum, quæ sunt in eis veluti capita. Et quamvis vox hebraea ראשי ראשי significare possit non solum capita, ut vertit S. Hieronymus, sed etiam principes, ut verterunt Septuaginta, tamen pronomen additum, quod Hebræi dicunt affixum, secundum communem phrasim hebraicam solet conjungi cum nomine immediate precedente; et ideo illud, ראשי ראשי, debet verti, capita vestra, ut vertit S. Hieronymus, vel principes vestros, quod hoc loco non est ad propositum. Tamen quia Septuaginta Interpretes satis aperte per ראשי ראשי intellexerunt principes, cum verterint, ἀγγέλων; et pronomen conjunxerunt cum nomine portas, dicendum est, vel in textu ipsorum pronomen affixum fuisse nomini סְרַיִם, quod significat portas, non autem nomini ראשי ראשי, quod significat principes; vel posse pronomen affixum

uni nomini, referri ad aliud nomen, quamvis rarissime, et præter regulam.

8. QUIS EST ISTE REX GLORIÆ? DOMINUS FORTIS Vers. 8. ET POTENS, DOMINUS POTENS IN PÆLIO.

Introducitur principes cœlestis Jerusalem interrogantes: « Quis sit ille Rex gloriæ, » non quod angeli in die ascensionis Domini ignorarent Christum esse Regem gloriæ, sed ut exprimat admirationem, quam secum adferebat novitas illa, quod cerneretur verus homo corporalis ascendere super cœlos, non tanquam hospes, sed tanquam Dominus gloriöse ac sempiternæ civitatis. Respondet autem Propheta Regem gloriæ esse Christum, Dominum fortissimum et potentissimum, qui potentiam suam ostendit in prælio contra Principem tenebrarum, quem devicit, spoliavit et alligavit.

9. ATTOLLITE PORTAS, PRINCIPES, VESTRAS, ET ELEVAMINI, FORTE ETÆRNALES, ET INTROIBIT REX GLORIÆ.

10. QUIS EST ISTE REX GLORIÆ? DOMINUS VIRTUTUM, ISE EST REX GLORIÆ.

Fingit Propheta angelos, qui cœlo præsent, quasi cunctari in aperiendis portis, et ideo rursus intonat: « Attollite portas, » etc., quæ non significant aliud, nisi ingentem rei novitatem, quod corpus terrenum supra corpus cœlestis, et caro humana supra ipsos angelicos spiritus, cum incredibili totius naturæ admiratione, et quasi stupore consensat. Rursus igitur introducitur angelos interrogantes: « Quis est iste Rex gloriæ? » quibus ipse respondet: « Dominus virtutum, ipse Rex gloriæ. » Auditio autem nomine sibi notissimo, nimirum Dominus virtutum, continuo aperiant, et Regem gloriæ læti suscipiant. Dominus virtutum in hebræo est, Dominus תְּשׁוּבָה תְּשׁוּבָה, quod S. Hieronymus vertit, Dominus exercituum, quod nomen in Prophetis frequentissime tribuitur Deo, neque est commune diis per participationem, sed proprium soli Deo proprie dicto, tum quia continet nomen quatuor litterarum, proprium soli Deo vero; tum quia solus sit vere Dominus exercituum, quia præest exercitibus angelorum, qui sunt penè innumerabiles et potentissimi; et etiam quia soli Deo vero militant omnes creature. Nam, ut habemus in Psalm. cxlviii: « Ignis, grandis, nix, glacies, spiritus procellarum quæ faciunt verbum ejus, » id est, pugnant ad imperium ejus. Expertus est quidem Pharo Deum esse Dominum exercituum, cum non solum per angelos, sed etiam per minutissima animalia contra eum pugnaverit, videlicet per ranas, mœscas et culices, nec solum per animalia, sed etiam per res inanimatas, grandinam, ignem, tenebras, morbos, et similia. Porro translatio Septuaginta qui verterunt, Dominus virtutum, in idem recidit. Nam per virtutes non intelligitur

Jova teba nomen proprium est soli vero Deo.

Dominus
virtutum
car. Deus?

virtutes morales, quæ dicuntur *âpirai*, sed vires et potentie, quæ dicuntur *divânic*. Itaque Dominus virtutum est Dominus virtum et potentiarum, quales precipue sunt castrorum acies ordinate. In vulgari etiam sermone exercitus armati dici solent, *les forces*. Ex his habemus Christum Dominum vere ac proprie esse Deum, non creaturam, ut Ariani alique permulti hæretici voluerunt. Nam

in hoc Psalmo dicitur *Dominus virtutum*, sive *exercituum*, quod nomen in tota Scriptura sacra soli Deo tribuitur; necnon *Rex gloria*, id est, Rex celestis Jerusalem, quæ est regio lucis, et summæ æternæque claritatis; quod sine dubio soli Deo vero convenire potest. Additur in hebreo *כִּלְכֵּל selah*, semper, ut significetur Christum regem esse glorie, non ad tempus, sed in omnem æternitatem.

Christus
vera
Deus.

PSALMUS XXV

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. In finem, Psalmus David.

Ad te, Domine, levavi animam meam :
2. Deus meus, in te confido; non erubescam :

3. Neque irideant me inimici mei; etenim universi, qui susinunt te, non confundentur.

4. Confundantur omnes iniqua agentes supervacue.

Vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas tuas edoce me.

5. Dirige me in veritate tua, et doce me : quia tu es Deus salvator meus, et te sustinui tota die.

6. Reminiscere miserationum tuarum, Domine, et misericordiarum tuarum, quæ a sæculo sunt.

7. Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris.

Secundum misericordiam tuam memento mei tu : propter bonitatem tuam, Domine.

8. Dulcis et rectus Dominus; propter hoc legem dabit delinquentibus in via.

9. Diriget mansuetos in iudicio : docebit modestos vias suas.

10. Universæ viæ Domini, misericordia et veritas, requirentibus testamentum ejus, et testimonia ejus.

11. Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo; multum est enim.

12. Quis est homo qui timet Dominum? legem statuit ei in via, quam elegerit.

13. Anima ejus in bonis demorabitur, et semen ejus hæreditabit terram.

14. Firmamentum est Dominus timentibus eum : et testamentum ipsius, ut manifestetur illis.

15. Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellat de laqueo pedes meos.

V. s. h. — David.

Ad te, Domine, animam meam levo.
Deus meus, in te fisis sum, ne confundar, ne latentur [h. neque exultent in me] inimici mei.

Sed universi qui sperant in te non confundantur : confundantur qui iniqua gerunt frustra.

Vias tuas, Domine, ostende mihi, semitas tuas doce me.

Deduc me in veritate tua, et doce me : quia tu [al. add. es] Deus salvator meus, te expectavi tota die.

Recordare miserationum tuarum, Domine, et misericordiarum tuarum, quia a sæculo sunt.

Peccatorum adolescentiæ meæ, et scelerum meorum ne memineris : secundum misericordiam tuam recordare mei tu [al. tac. tu], propter bonitatem tuam, Domine.

Bonus et rectus Dominus : propterea docebit peccatores in via.

Deducet mansuetos in iudicio, et docebit modestos viam suam.

Omnes semitæ Domini misericordia et veritas : his qui custodiunt pactum ejus, et testimonia ejus.

Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis iniquitati meæ, quoniam grandis est.

Quis est iste vir timeus Dominum? quem docebit in via, quam elegerit.

Anima ejus in bono commorabitur, et semen ejus hæreditabit terram.

Secretum [al. *Decretum*] Domini timentibus eum, et pactum suum ostendit eis.

Oculi mei semper ad Dominum : quia ipse educet de reti pedes meos.

16. Respice in me, et miserere mei; quia unicus et pauper sum ego.

17. Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt : de necessitatibus meis erue me.

18. Vide humilitatem meam, et laborem meum : et dimitte universa delicta mea.

19. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, et odio iniquo oderunt me.

20. Custodi animam meam, et erue me : non erubescam, quoniam speravi in te.

21. Innocentes et recti adhæserunt mihi; quia sustinui te.

22. Libera, Deus, Israel, ex omnibus tribulationibus suis.

Respice in me, et miserere mei; quoniam solus et pauper ego [h. add. *suum*].

Tribulationes cordis mei amplificatæ sunt : de angustiis meis edue me.

Vide afflictionem meam et laborem meum, et porta omnia peccata mea.

Vide inimicos meos, quoniam multiplicati sunt : et odio iniquo oderunt me.

Custodi animam meam, et libera me, non confundar quoniam speravi in te.

Simplicitas et æquitas servabunt me; quia expectavi te.

Redime, Deus, Israel, ex omnibus angustiis suis.

Argumentum. — Vates in hoc carmine ardent et flebiliter petit, sibi remitti sua peccata, et liberari se a periculis et malis illis, quibus ea puniuntur; postremo atexit clausulam, quæ pro populo etiam toto orat. Inseruntur et *δὲ θεολογία* multa, itaque præconiâ fructuum pietatis, et celebrationes misericordie divini. Psalmus hic *acrostichis* est editi artificium, cujus rei plura inter sacra poemata exempla existant, nec non inter Syriacæ et Persicæ. Causæ vero hujus instituti varii comminiscuntur varias, quarum tamen unica, aut saltem præcipua, probabilis videtur esse hæc, memoriam hoc artificio juvare voluisse poetas, ut alii talia carmina facilius adiscerent, et commodius recordarentur. Ceterum ordinis alphabeticus non ita tenaces fuerant Hebræi poetas, ut in omnibus ac singulis ejusmodi carminibus numerum elementorum sine ulla interruptione aut defectu litteris initialibus representandum existimarent. Ewaldus et Maurer *acrostichis* in hoc Psalmo, sicut et in xxxiv, recentioris ætatis iudicium est, alique idonea ratione. Strophe tres: vers. 1-3, meam in te spem non confundas; vers. 4-14, recte agendi rationem me doceas, meaque delicta, malorum causam, mihi ignoscas; vers. 15-22, libera me cum toto populo ab omnibus malis.

1. Carmen Davidis.

Ad te, Jova, animam meam levo.

2. Mi Deus, in te confido;
ne pudore afficiar (hac mea spe excidens),
ne exsultent de me hostes mei.

3. Omnes quoque sperantes in te non confundentur;
pudore afficiantur oppressores sine causa!

4. Vias tuas, Jova, ostende mihi,
semitas tuas doce me.

5. Fac ut incedam in veritate tua (præceptis tuis), et doce me;
nam tu es Deus salutis meæ,
te (auxilium tuum) exspecto omni (vel *toto*) die.

6. Memor sis misericordiæ tuæ, Jova, et benignitatis tuæ:
nam ab æternitate *sunt* illæ.

7. Peccatorum juventutis meæ delictorumque meorum ne sis *memor*;
secundum benignitatem tuam memor mei tu sis,
propter bonitatem tuam, Jova.

8. Bonus et rectus (non fallax) est Jova:
propterea monstrat peccatoribus viam (qua ipsi sit ambulandum).

9. Dirigit humiles in iudicio,
et docet humiles viam suam.

10. Omnes semitæ Jovæ *sunt* benignitas et veritas (fides),
iis qui servant fœdus ejus et præcepta ejus.

11. Propter nomen tuum, Jova,
condonabis culpam meam, nam magna illa.
12. Quis est vir timens Jovam?
monstrabit ei Jova viam quam eligat.
13. Anima ejus (ipse) in bono habitabit,
et semen ejus possidebit terram (promissam).
14. Consortium familiare Jovæ est cum timentibus eum,
et fœdus ejus est cum iis, ad edocendum eos.
15. Oculi mei continuo ad Jovam,
nam is educit e reti pedes meos.
16. Convertete ad me, et miserere mei,
nam solitarius et afflictus ego sum.
17. Angustiæ cor (animum) meum aperuerunt (divinæ institutioni);
et pressuris meis educ me.
18. Vide afflictionem meam et laborem meum,
et indulge omnibus peccatis meis.
19. Vide inimicos meos, quia multi sunt,
et odio injusto oderunt me.
20. Custodi animam meam, et eripe me;
ne pudore afficiar, nam in te confidi.
21. Innocentia et relictio me servent,
nam te exspecto.
22. Libera, Deus, Israellem,
ex omnibus angustiis ejus.

NOTE.

Vers. 3. *Confundentur*: alii, *confundantur*. *Oppressores*: ita Maurer; Rosenmullerus, *protorvi*; Hengstenberg, *perfidii*. — Vers. 5. *Pœ ut*, etc. Rosenmullerus et alii, *dirige*, vel *ducas me pro fidelitate*, i. e. *sincera bonitate tua*. — Vers. 6. Hoc vult: utere erga me eadem illa clementia, qua olim erga tuos nunquam non usus es. — Vers. 7. *Propter bonitatem tuam*, non ex mei consideratione. — Vers. 9. *Humiles* vel *mansuetos*: Maurer, *afflictos*. — Vers. 10. *Præcepta*, propr. *testimonia*, litteræ veluti testimoniales, quæ fidem faciunt mutui fœderis Jovam inter et populum; vel leges quæ Deus solemnî attestatione populo suo servandas dedit. — Vers. 11. *Nomen*, misericordiæ famam, non mea causa. *Condonabis*, pro optativo. *Nam magna illa*, ita ut, si pro merito me castigare velles, ego non ferre possem castigationem. — Vers. 12. *Quis est*, etc., i. e. quicumque. — Vers. 14. *Consortium familiare*: Cf. *Prov. iii, 32*, — Vers. 14. *Et fœdus*, etc. Meignan, et *fœdus suum, illud Jovæ notam facit eis*, divinæ protectionis experientia. — Vers. 17. *Angustiæ*, etc.; ita post Schullensium Maurer. Alii litteram γ in fine verbi *hircabou* nomini quod proxime sequitur præponunt, *angustias cordis mei dilata, et* Meignan, *magnas*, seu *multas* (ut Vulgatus) *angustias cordis mei fecerunt mei hostes*. — Vers. 22. *Libera*, propr. *redimo*: hic versus forsitan postea, v. g. in captivitate, tanquam doxologia additus fuit.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XXIV

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, Psalmus David.

In hebræo non habetur, in finem, sed solum, *Psalmus David*; sed non multum refert sive Septuaginta addiderint illud, in finem, sive exciderit ex textu hebræico. Hic Psalmus est primus ex alphabeticis; habet enim tot versiculos, quot sunt litteræ alphabeti. nimirum viginti duas, et incipit primus versiculus a prima littera Alphabeti, secundus a secunda, et sic deinceps. Una demtaxat littera est, a qua nullus versus incipit, videlicet *coph*, sed ut damnatum hoc rescribatur, in fine Psalmi post ultimam litteram ponitur alius versiculus incipiens a littera *phē*; atque ita duo versiculi incipiunt a littera *phē*. Quid hujus rei causa fuerit, difficile esset divinare. Similes Psalmi alphabeticis sunt xxxiii, xxxv, cx, cxii, cxviii et cxlii. Cur alphabetici scribantur Psalmi, nulla melior occurrit ratio, quam tel. qui, ut consulari memoria. Argumentum Psalmi est oratio devotissima, qua petitur remissio peccatorum, et gratia et quoque bene vivendi. Convenit autem hæc oratio homini incipienti despiciere temporalia, qui sic tenetur desiderio placendi Deo, ut tamen laboret in concupiscentiis superandis.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. AD TE, DOMINE, LEVAVI ANIMA MEAM; DEUS MEUS, IN TE CONFIDO, NON ERUBESCAM.

In hoc versiculo, qui est unus apud Septuaginta, quia continet integram sententiam, sunt duo secundum Hebræos; incipit enim secundus ab illis verbis: « In te confido. » quia ibi ponitur secunda littera alphabeti. « Ad te, Domine, levavi animam meam, » id est, non inveniens in creaturis ullis quietem, sed ubique spinas et tribulos, perasus vite prioris, animam meam abstractam ab affectu, quo inherebat terræ, ad te levavi; tibi per cogitationem assiduam, et amorem a te inspiratum inhzere cepi, a te auxilium contra tentationes exspecto, et quia « in te confido, non erubescam, » id est, non recedam a te confusus, auxilium non impetrato, ita ut cogar erubescere coram inimicis meis. In textu græco additur ei: *in æternum*, sed id non habetur in hebræo, neque legitur a S. Hieronymo, S. Augustino, et Theodoro in Commentariis, sed a solo Euthymio ex veteribus. Itaque recte non est receptum in editione latina.

Vers. 2. 2. NEQUE IRRIDEANT ME INIMICI MEI, ET ENIM UNIVERSI, QUI SUSTINENT, TE NON CONFUNDENTUR.

Explicat quod dixerat, *non erubescam*, quia tunc erubesceret, si irideretur ab inimicis tanquam qui frustra sperasset in Deo. In hebræo habetur, *neque exultent de me inimici mei*. Sed idem sensus est. Siquidem exultatio inimicorum species irrisionis est. Per inimicos autem intelligi possunt tum homines mali, tum etiam demones, quorum exultatio et irrisio intolerabilem confusionem pareret, si eam serio cogitaremus. Reddit postea causam, cur omnino confidat se non confundendum, « quoniam, inquit, universi qui sustinent te non confundentur, » id est, quia longo experimento,

exemplis nostrorum majorum, et ex ipsis verbis tuis didicimus neminem confundi, neque a spe sua excidere ex iis, qui te sustinent, id est, qui in te confidentes patienter auxilium tuum exspectant. Sustinere Dominum in Scripturis frequentissimum est, et significat exspectare Dominum cum certa spe auxilii.

3. CONFUNDANTUR OMNES INIQUA AGENTES, SUSTINENS DOMINUS QUI SUSTINET, TE NON CONFUNDENTUR.

Duplicem sensum hic versiculus habere potest: primo enim sensus esse potest, ut significetur confundendos eos, qui sine causa peccant, id est, qui non peccant ex ignorantia, vel infirmitate, sed ex malitia. Isti enim non cogitant de penitentia, neque de peccato abjiciendo; ideo, si forte sperant aliquid a Deo, spes eorum presumptio est. Ita Theodoretus et Euthymius. Potest etiam esse alius sensus, fortasse magis literalis, ut significetur confundendos inimicos justorum tum visibiles, tum invisibiles, quia frustra inique agunt dum vexant homines justos; non enim consequuntur finem sibi propositum, nimirum ut justos perdant, et ad gehennam perducant; cum e contrario illa vexatio sit eis virtutis exercitatio, et meritum gloriæ sempiternæ. Retorquet igitur Propheta confusionem in hostes, quasi dicat: Ne sinas, Domine, ut ego confundar; quod fieret, si inimici mei me irriderent, et de perditione mea exultarent; sed contra confundantur ipsi, dum cernunt se supervacue ac frustra inique egisse, ut me ad impatientiam provocarent.

4. VIAS TUAS, DOMINE, DEMONSTRA MIHI, ET SEMITAS TUAS EDOCE ME.

Per vias Domini intelligimus legem Domini, quæ vero est via, qua itur ad Deum. Nam « si vis ad vitam ingredi, Dominus ait *Math. xix*, serva

mandata. » Cum itaque postulasset Propheta auxilium Domini contra tentationes, explicat quod auxilium potissimum habere desideret, atque ait: « Vias tuas, Domine, demonstra mihi, » id est, fac me ambulare per vias præceptorum tuorum; « et semitas tuas edoce me, » id est, ostende mihi angustum iter justissime legis tue: sic enim evadam omnes irrisiones inimicorum, et non ego confundar, sed confundentur ipsi, qui frustra me suis tentationibus exagitant. Porro cupit doceri legem Domini, non quoad intelligentiam speculativam, sed quoad praxim, id est, cupit gratiam, quæ persuadeat voluntati, ut libeat implere mandata.

Vers. 5.

5. DIRIGE ME IN VERITATE TUA, ET DOCE ME, QUIA TU ES DEUS SALVATOR MEUS, ET TE SUSTINUITOTA DIE.

Idem repetit, et addit rationem. « Dirige me, inquit, in veritate tua, » id est, ex me facile declino ad dexteram, vel ad sinistram, deserens viam mandatorum tuorum, propter temporales prosperitates, vel adversitates, ideo tu dirige me duccens auxilium gratie tue per viam rectam in veritate tua, id est in lege tua, quæ verissima via est. « Nam omnia mandata tua veritas, » *Psalm. cxviii.* « Quia tu es Deus salvator meus, » id est, ideo a te auxilium hoc peto, quia tu solus, qui Deus es, potes salvare animam meam. Non est enim alius medicus, qui noverit curare morbos animarum, et multo minus qui possit sanitatem perfectam reddere, nisi Deus. Et præterea hoc a te peto, et spero impetraturum, quia te sustinuit tota die, id est, perseveranter et patienter expectavi medicinam tuam, neque aliunde consolationem accipere volui. Magni meriti est apud Deum, tempore tentationis non deficere a spe celestis auxilii, neque humanas consolationes requirere.

Vers. 6.

6. REMINISCERE MISERATIONUM TUARUM, DOMINE, ET MISERICORDIARUM TUARUM QUÆ A SECCULO SUNT.

Quando Deus sinit animam tentationibus agitari, vel in peccatis hæere, videtur oblitus misericordie suæ: ideo justus diu luctatus cum tentatione, vel videns se non posse liberari a lapsu in peccata, quod summopere cupit, elamat ad Deum ut recordetur miserationum et misericordiarum suarum antiquarum. Inter miserationem et misericordiam hoc interest, quod misratio significat actum miserendi, misericordia habitum virtutis, et idem fere discernitur in verbis hebraicis, quamvis sint magis dissimilia inter se, quam latina. Quod hic habemus *miserationes*, in hebræo est, *רחמי*, quod *amorem* et viscera paterna proprie significat; unde est illud *Psalm. cii.*: « Sicut miseretur pater filiorum. » Quod autem hic habemus, *miseriordia*, in hebræo est, *חסד*, quod pietatem et probitatem, ac misericordiam virtutem significat. Itaque sensus est: Recordare, Domine, te ab æterno misericordem fuisse, nec solum mi-

sericordem, sed etiam misereri solitum, et viscera paterna exhibere erga filios tuos, proinde hoc tibi esse proprium et naturale. Illud, *quæ a seculo sunt*, in hebræo et græco est, *quæ a seculo sunt*; et sic legunt S. Augustinus et Theodoretus. Tamen S. Hieronymus in Commentario, et Euthymius legunt, ut nos habemus, *quæ a seculo sunt*; ex quo apparet textus græcos et Latinos olim fuisse varios. Sensus est idem, sive dicamus: Reminiscere, quod ab æterno misericors es; sive reminiscere misericordie tue, quæ ab æterno est.

7. DELICIA JUVENTUTIS MEÆ ET IGNORANTIAS Vers. 7.

MEAS NE MEMINERIS.

Pulchre opponit remiscencie oblivionem, quasi dicat: Reminiscere misericordie tue, et obliviscere peccatorum meorum. Nam unum est causa alterius: tunc enim Deus remiscens misericordie suæ, quando non vult amplius remiscere peccatorum nostrorum, sed ea remittit ac delet, ac si æternæ oblivioni mandentur. Commemorat autem peccata juventutis et ignorantias, id est, delicta commissa ex infirmitate et ignorantia, tum quia istis magis quam aliis convenit misericordia, juxta illud Apostoli, I *Timoth. i.*: « Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci; » tum quia forte David non alia peccata habet: et hæc oratio justis hominibus est, cui cum peccatis levibus certamen est; tum etiam quia, ut notat Euthymius, peccata ex malitia non remittuntur per solam orationem, sed dignis penitentia fructibus indigent. In hebræo non habetur, *ignorantias meas*, sed *חטאי*, id est *scelera mea*. Quia vero Septuaginta verterunt *ἀγνοιας*, id est *ignorantias*, et de eorum eruditione et fide dubitare non possumus, et revera magis congruit cum peccatis adolescentiæ ignorantia, quam scelus; cogimus dicere vocem hebraicam generalem esse, et tam scelera, quam peccata leviora significare.

8. SECUNDUM MISERICORDIAM TUAM MEMENTO Vers. 8.

MEI TU, PROPTER BONITATEM TUAM, DOMINE.

Declarat, quod dixerat: Reminiscere misericordie tuæ, et obliviscere delictorum meorum. Hoc enim totum fit, cum Deus recordatur hominis peccatoris secundum misericordiam suam.

9. DULCIS ET RECTUS DOMINUS, PROPTER HOC Vers. 9.

LEGEM DABIT DELINQUENTIBUS IN VIA.

Confirmat ipse se in spe impetrandi, affirmans Dominum bonum et justum esse, et ideo libenter corrigere solere delinquentes. Sic enim exercet misericordiam erga hominem, et justitiam erga peccatum. Pro *dulcis*, in hebræo est *טוב* *tob*, quod proprie bonum significat; et in græco quod *ἄριστος* bonum potius, quam *dulcem* significat. Proinde illud, *dulcis*, quod est in nostra editione latina, pro *bono* accipiendum est; pro *legem dabit*, in hebræo est, *ידבר תורה*, id est *docebit*, et in græco *ἐπιθεσίουσιν*, id est *legislatorem*, seu præcep-

torum se exhibebit. Itaque non est sensus, Deum legem dare quomodocumque, sed legem dare eam docendo, ac per hoc faciendum, ut observetur. Respondent enim hæc verba verbis superioribus: « Vias tuas demonstra mihi, et semitas tuas edoce me, dirige me in veritate tua, et doce me. » Quod enim tunc petebat, nunc affirmat, Deum concedere solitum esse. Hic igitur est sensus: « Dulcis et rectus Dominus est, » et ideo amat homines, et odit peccata; ac propterea legem suam demonstrat, ac persuadet delinquentibus in via luxus vite, ut ipsi etiam ex iniquis et malis, justis et boni efficiantur.

Vers 10.

10. DIRIGET MANUS ETOS IN JUDICIO, DOCEBIT MITES VIAS SUAS.

Declarat quod dixerat, « legem dabit delinquentibus, » ac dicit non de omnibus delinquentibus id esse intelligendum, sed solum de mansuetis et mitibus, qui non resistunt Domino docenti, imo cupiunt doceri. « Diriget, inquit, manus etos in judicio, » id est, ducet perviam rectam legis suæ (quæ *judicium* etiam in Scripturis appellatur, ut diximus in explicatione *Psalmi xviii*) homines humiles et mites. Deinde hoc ipsum declarat aliis verbis, dicens: « Docebit mites vias suas, » id est, mitibus dabit gratiam cognoscendam et amandam, ac per hoc implendam legis. Hoc loco annotandum est, non excludi superbos omnino a gratia Dei, sed ordinem assignari. Superbi siquidem non sunt perfectionis capaces, de qua proprie agitur in hoc *Psalmo*, nisi prius timore concepto penitentiam agant, et timore deposito mites humilesque reddantur. Itaque primum gratia Dei superbos atque obstinatos emollit et conteri, deinde contritis et humiliatis demonstrat vias suas, et dirigit eos in judicio.

Vers 11.

11. UNIVERSE VIE DOMINI MISERICORDIA ET VERITAS, REQUIRENTIRES TESTAMENTUM EJUS, ET TESTIMONIA EJUS.

Addit ad id quod dixerat, non solum a Deo dirigi manus etos, sed omnia opera Dei erga tales homines esse misericordiam et veritatem, id est, misericordiam et justitiam, qualenus justitia accipitur pro fidelitate et veritate, quæ quod promittitur implere facit. *Vie Domini* hoc loco vocantur opera Dei, quibus Deus ad nos quodam modo venit; nisi forte magis placeat, per vias Domini intelligere morem Dei sive regulam, et quasi legem, qua Deus utitur. Itaque via Domini semper significat legem, sed aliquando legem, quam nobis dat, ut per eam, quasi per viam rectam ascendamus ad ipsum; aliquid legem qua ipse utitur, cum per opera descendit ad nos. Et quia jam multa dixerat David de via Domini priore, id est, de lege nobis data, nunc adjungit aliquid de via Domini posteriore, id est, de lege, quam ipse sibi posuit, et quam servat erga nos. Ergo, inquit, « universe vie Domini, misericordia et veritas, » id est lex, sive regula, sive modus pro-

cedendi Dei consistit in misericordia et veritate, ut misericorditer promittat, et fideliter impleat quod promisit. At cum quibus utitur Deus hæc lege? cum « requirentires testamentum ejus et testimonia ejus. » Vocat testamentum Dei pactum illud, quod fecit cum omnibus, quando legem dedit, ut ipsi sint populus ejus; et ipse Deus eorum. Quod quidem pactum vocatur etiam in Scripturis testamentum, quia continet promissionem hereditatis, et quia morte testatoris confirmandum erat, sicut re vera confirmatum est in morte Christi, in cujus rei signum Moses aspersit sanguinem in populum, dicens: « Ille est sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus, » *Exod. xxiv.* et *Hebr. ix.* Vocat autem testimonia Dei, ipsam legem, quam Deus dedit, quoniam, ut alias diximus, per legem testificatur nobis Deus voluntatem suam. Cum illis igitur Deus utitur lege misericordie et veritatis, qui requirunt pactum cum Deo initum, ut illud observent, et similiter requirunt legem Dei, ut eam impleant, id est, cum hominibus bonæ voluntatis Deum timentibus et diligentibus. In hebræo habetur pro voce *testamentum*, *ברית* *berith*, quod proprie *pactum* significat. Sed Septuaginta vertere solent *διαθήκη*, id est *testamentum*, propter rationem jam dictam. Sic etiam pro voce *requiruntibus*, in hebræo est *בצרכו* *bozere*, *custodientibus*; sed idem est sensus. Qui enim requirunt pactum, quod forte jam oblitii erant, ad hoc requirunt, ut custodiant.

12. PROPTER NOMEN TUUM, DOMINE, PROPITIUS Vers. 12.

BERIS PECCATO MEO, MULTUM EST ENIM.

Ex universali lege, qua Deus utitur erga timentes se, colligit Propheta bonam spem se habere posse de remissione storum peccatorum. « Propter nomen tuum, Domine, » id est, ut manifestentur misericordia et veritas tua, « propitiaberis peccato meo, quod multum est. » Potest autem dici multum, vel propter multitudinem, sicut dicitur multis populis, juxta illud apostoli Jacobi, cap. iii: « In multis offendimus omnes; » vel propter magnitudinem et gravitatem, quia viri sancti etiam parva peccata, magna existimant; et vere magna sunt, si magnitudo ejus qui offenditur, consideretur.

13. QUIS EST HOMO, QUI TIMET DOMINUM? LEGEM Vers. 13.

STATUIT EI IN VIA, QUAM ELEGIT.

Facit Propheta more amanium, qui nunc suspirant ad rem amatam, nunc eam laudant, nunc iterum suspirant. Amatam viri justus gratiam Dei, cupiebat remissionem peccatorum, donum recte vivendi, et placendi Deo: ideo nunc hoc ipsum petiit, nunc laudat gratiam istam, et felicitatem enarrat timentium Deum, id est, eorum qui gratiam istam consecuti sunt, nunc revertitur ad hoc ipsum desiderandum et postulandum. Itaque in hoc versiculo et duobus sequent. narrat bona, quæ assequuntur timentes Deum. « Quis est, inquit,

Sola
Deus est
medicus
animarum.Superbi
non a
gratia
Dei ex-
cludun-
tur.Via Do-
mini deo
signifi-
cat.

homo qui timet Deum? » quasi dicat: Prodeat in medium homo vere timens Deum, et audiet ex me suam felicitatem. Quod sequitur, « legem statuit ei in via, quam elegit, » multi volunt esse initium felicitatis, quam Propheta enarrandum suscepit, quasi dicat: Iste timens Deum, hoc in primis habebit, quod Deus eum instruet de lege sua in via, quam elegit, id est, in statu vite quem elegit. Ita Theodoretus et Euthymius. Non rejicio expositionem; sed magis litteralem puto aliam, quam insinuant Hieronymus et Augustinus. Est enim consuetudo Prophetæ idipsum in eodem versiculo bis repetendi, vel declarandi in una parte versiculi, quod in altera dictum est. Hunc igitur sensum esse quislimo: « Quis est homo qui timet Deum? » Quis, inquam, est ille quem Deus instruit de lege sua in via, quam ipse homo elegit, id est, in recto itinere bene vivendi et eundi ad Deum, quod ipse voluntarie jam elegit; sic enim una pars versiculi declarat alteram. Ille enim est homo timens Deum, qui dono Dei elegit viam, qua iter ad Deum, quæ est observatio mandatorum. Illa verba, *legem statuit ei*, in hebræo et græco unicum tantum verbum sunt, quod significat *docere, instruere, præcipere, præceptorem se exhibere*, et similia. Itaque verti poterat: *Quis est ille, quem Deus docuit*; proinde *legem statuit ei*, significat: *Legem dedit in corde ejus*, id est, instruit et docuit eum. Et pronomen ei explicandum est (ut S. Hieronymus fecit) per relativum *quem*, vel *cui*, id est, quem docuit de lege, vel cui dedit legem in corde. Hæc enim est recta interpretatio verbi hebraici.

Vers. 14. 14. ANIMA EJUS IN BONIS DEMORABITUR, ET SEMEN EJUS HEREDITABIT TERRAM.

Hæc est felicitas timentis Deum, quod « anima ejus, » id est, ipse timens Deum, « in bonis demorabitur, » id est, bonis fruatur non ad breve tempus, aut per transitum, sed permanenter et stabiliter. Quæ sententia verissima est, nam « diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, » ut ait Apostolus *ad Rom.* Proinde timens Deum semper fruatur bonis, quia si res bene cedent, fructus bono prosperitatis; si contra, fructus bono patientiæ, et spe magni præmii in regno cælorum. Ita semper erit lætus. Nec ipse solum in bonis morabitur, sed etiam filii ejus propter ipsum hereditabunt terram, id est, terram possidebunt. In Scripturis enim, ut exposuimus in *Psalm. xv*, pro eodem accipitur *hereditare et possidere*. Dicuntur autem filii timentium Deum possessuri terram, quia pacifice habitabunt in terra, et nemo eis nocebit, in eo sensu, quem attingimus; quia bonis omnia cooperantur in bonum, et ipsæ tribulationes convertuntur in gaudium.

Vers. 15. 15. FIRMAMENTUM EST DOMINUS TIMENTIBUS EUM, ET TESTAMENTUM IESUS UI MANIFESTETUR ILLIS.

Hæc est ratio, cur timentes Deum in bonis

semper morentur, quoniam non inantur rebus caducis et perituris, sed Deus ipse est firmamentum eorum, id est, in Dei amicitia et auxilio fundatas habent spes suas. In hebræo est *סוד* *sod*, quod *secretum* significat, et ideo S. Hieronymus vertit, *secretum Domini timentibus eum*, supple, *revelatur*. Sed Septuaginta videntur legisse *יְסוּד* *iesod*, *fundamentum*, una litterula addita, quæ facili negotio ex textu hebraico melius congruit hoc loco fundamentum, sive firmamentum, quam *secretum*. Cur autem timentes Deum jure inantantur Deo, ut solidissimo fundamento, ratio est, quia *testamentum*, id est pactum Domini, hoc eis manifestat: quia enim timentes Deum optime norunt, et sæpe recogitant Deum pepigisse fœdus cum hominibus, ut sit eorum Deus, et quasi amantissimus parens, si ipsi leges ejus servaverint, ideo ex hoc pacto intelligunt se in Deo, tanquam in firmissimo fundamento, quiescere posse. Hæc est sententia hujus loci, sed quia verba latine editionis obscura sunt, ex verbis græcis dilucidanda erunt. Vox illa *testamentum* nominativus casus est in græco, videlicet *δῶκεν*, et sic etiam intelligi debet in hebraico et latino. Illud, *ut manifestetur eis*, in græco *δεδώκεν αὐτοῖς, manifestabit eis*, id est, pactum Domini manifestabit timentibus Deum, quod Dominus firmamentum eorum sit, id est, ex pacto illo noceat Dominus esse firmamentum timentium se. In eodem sensum exponi possunt verba hebraica *וְיָסוּד דְּרַבְרָוֹ*, et *pactum ejus ad docendum eos*; sic enim est ad verbum, et sensus est: *Et pactum Domini erit ad docendum eos*, id est, docbit eos, quod Dominus firmamentum sit timentium se. In eodem igitur sensum oportet etiam accommodare verba latina: « *Et testamentum ipsius ut manifestetur illis*, » id est, testamentum, sive pactum ejus, supple faciet, ut manifestetur illis, id quod paulo ante dictum est, videlicet Deum esse firmamentum timentium se.

Vers. 16. 16. OCULI MEI SEMPER AD DOMINUM, QUONIAM IPSE EVELETT DE LAQUEO PEDES MEOS.

Laudata paupers felicitate timentium Dominum, revertitur ad eam optandam et petendam: « *Oculi mei semper ad Dominum*, » id est, assidue respicio mentis oculis Deum, tanquam ab illius auxilio totus pendens. Efficacissimum orandi genus est, habitu miserabili respicere eum, a quo auxilium speres, et magis inopiam ostendendo, et modeste faciendo, quam odioso clamore benignitatem divitis implorare. « *Sicut oculi ancillæ*, » ait idem Propheta in *Psalm. cxxxii*, « *in manibus domine suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri*. » « *Quoniam ipse evelet de laqueo pedes meos*, » id est, ideo tam intente in Deum respicio, quoniam ipse tandem, ut spero, liberabit me ab omni periculo tentationum, quæ veluti laquei ubique nobis in hac vita insidiantur. Posset etiam illud, *oculi mei semper*

ad Dominum, referri ad intentionem semper Deo placendi, neque ullo modo aliquid admittendi contra ipsius voluntatem. Posset quoque referri ad contemplationem divinæ pulchritudinis, quam semper ob oculos habent, qui serio diligunt Deum. Sed prima explicatio videtur maxime litteralis.

Vers. 17. 17. RESPICE IN ME, ET MISERERE MEI, QUIA UNICUS ET PAUPER SUM EGO.

Quia ipse Deum semper respicit, merito petit, ut respiciatur a Deo. Hoc enim est, quod facile petebat, cum oculos intentos in Deum habebat, nimirum ut misericorditer respiceretur ejus solitudo et paupertas. Dicit se *unicum*, id est solum et desolatum, vel quia revera desolatus fuisset ab amicis et cognatis; vel, quod magis proba, quia ipse se animo ab aliis omnibus separaverat, et in Deo solo spem omnem posuerat. Dicit autem *pauperem*, quia humilis erat, et se virtutibus ac meritis vacuum arbitratur.

Vers. 18. 18. TRIBULATIONES CORDIS MEI MULTIPLICATÆ SUNT, DE NECESSITATIBUS MEIS ERUE ME.

De tentationibus peccatorum hunc locum intelligo potius, quam de temporalibus adversitatibus. Erat enim et hic unus ex illis, qui cum Apostolo gemant et dicunt, *Rom. vii*: « *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*, » etc.; et: « *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* » Necessitates autem, a quibus liberari cupit, videntur esse molestissimæ illæ concupiscentiæ, quæ, velimus nolimus, nos vexant, et aliquando in peccatum pertrahunt. « *Multiplacate sunt*, » in hebræo habemus *הרבהו הרחיבו* *harchibu*, *dilatata sunt*. Sed quoniam verbum hebraicum *צרות* *angustias* proprie significat, pro quo nos habemus *tribulationes*, et *angustias*, cum dilatantur, desinunt esse angustias, ideo ad tollendam ambiguitatem, Septuaginta prudenter verterunt, non ut verba sonant, *angustia dilatata sunt*, sed ut sensus erat, *tribulationes multiplicatae sunt*. Siquidem hoc loco dicuntur angustias dilatatas, non quia perierunt, sed quia creverunt. Quod enim dilatatur, utique crescit. Posset etiam fieri ut Septuaginta non legisset *הרחיבו* *harchibu*, *dilatata sunt*, sed *הרביבו*, *multiplacata sunt*, unica littera mutata. Sanctus etiam Hieronymus eodem modo vertit, *tribulationes multiplicatae sunt*; proinde si corrupta sit hebraica lectio, post tempora S. Hieronymi corrupta est.

Vers. 19. 19. VIDE HUMILITATEM MEAM ET LABOREM MEUM, ET DIMITTE UNIVERSA DELICTA MEA.

Pergit in oratione, ac petit sibi remitti peccata, in quæ aliquando tentatione vincente prolabitur. Quamvis enim affligatur timens Deum, et multum labore resistendo concupiscentiis, tamen septies in die cadit justus; sed hinc etiam justus esse probatur, quod sordes, quas minus caute ambulans contrahit, studiosè fendo et orando abluit. Per

humilitatem hoc loco non intelligit virtutem humilitatis, sed abjectionem et villitatem: vilescit enim sibi vir justus vehementer, cum immaculatus esse cupit, et tamen sordes non evadit. Pro verbo *dimitte*, in hebræo est *נָטַח*, quod S. Hieronymus recte vertit, *porta*; *Porta*, inquit, *omnia peccata mea*, et quamvis sensus sit idem, tamen habet nescio quam vim illud, *porta*; significat enim timorem quemquam, sive sollicitudinem hominis amantis Deum, ne forte Deus multitudinem peccatorum offensus ad iram provocetur: ideo clamat, *porta omnia peccata*, quasi dicat: *Esi multa sint, tamen non falleris ignoscere, sup-porta imbecillitatem meam*.

Vers. 20. 20. RESPICE INIMICOS MEOS, QUONIAM MULTIPLICATI SUNT, ET ODIU INIQUO OBERUNT ME.

Ab alio loco ducit argumentum, videlicet a multitudine et crudelitate hostium, quasi dicat: *Vidisti, Domine, humilitatem et laborem meum, vide etiam hostium meorum spiritualium multitudinem, et crudelitatem, atque iniquitatem*. Hostes qui nos ad peccata pertrahere tentant, et ignitis jaculis concupiscentiam accendere non cessant, demones sunt, quos *spirituales nequitias* Apostolus, *Ephes. iv*, vocat: eos innumerabiles esse notum est, nec minus est notum, odio iniquitatis, id est, odio iniquissimo in nos ardere. Dicitur odium iniquum sive iniquissimum, cum quis alium sine causa odit, a quo videlicet nullam acceptit injuriam. Potest etiam dici odium iniquum, vel iniquissimum, cum qui alteri nocere studet solo studio nocendi, non ut ipse inde aliquid lucretur. Tale omnino est odium diaboli erga genus humanum, ac potissimum erga electos; neque enim homines diabolo injuriam ullam fecerunt, sed ille ab initio invidiam excecatus, hominem perdidit. « *Invidia diaboli*, inquit *Sapiens cap. ii*, *mors intravit in orbem terrarum*. » Et nunc fideles tentationibus exagitat, non ut ipse commodum reportet, sed quia delectatur in perditione iustorum.

Vers. 21. 21. CUSTODI ANIMAM MEAM, ET ERUE ME; NON ERUBESCAM, QUONIAM SPERAVI IN TE.

Cum tot hostibus, ac præsertim invisibilibus circumdatus sim, non sufficio meis viribus illis resistere; ideo ad te recurro, ut tu custodias animam meam, et custodiendo liberet, et eruas de manibus eorum. Nam non solum dicuntur liberari et erui de manibus hostium, qui jam capti sunt, sed etiam qui manuntur, ne capiantur; et qui sine dubio caperentur, nisi adjuvantur. « *Eruisti me*, inquit idem Propheta *Psalm. xciii*, *ex inferno inferiore*, » id est, *fecisti me cadere in infernum inferiorem*. Potest etiam sensus esse: *Custodi animam meam in hoc carcere corporis, in quo captivus detineor: nam lex membrorum captivum me ducit in lege peccati*, *Rom. vii*; et postea, suo tempore eruo me.

Vers. 22. 22. INNOCENTES ET RECTI ADHÆSERUNT MIHI, QUIA SUSTINUI TE.

Quia dixerat in præcedenti versiculo: « Non erubescam, quoniam speravi in te, » adjungit rationem cur timeat erubescere, si a Deo deseratur. Et ratio hæc est, quoniam multi « innocentes et recti, » exemplo ipsius commoti, adhærebant illi, ob id potissimum, quod videbant eum sperare in solo Deo. Qui certe cogere eum erubescere et confundi, si a spe sua frustraretur. Quare illud, non erubescam, aliter accipitur in principio Psalmi, aliter hoc loco. Nam in principio Psalmi sensus erat: Non erubescam coram inimicis iridentibus; hoc loco sensus est: Non erubescam coram amicis diligentibus et dolentibus. In hebræo habetur ad verbum, *innocentia et rectitudo conservant me*; sed non est inusitatum, ut abstractum sumatur pro concreto, et futurum pro præterito, id est, *innocentia et rectitudo*, pro *innocentibus et rectis*; et *conservant*, pro *conservarunt*. Sed pro voce hebræica יִרְוִי יִסְרַעֲלִי *israēlani*, quæ significat *conservant me*, sive *conservarunt me*, videntur legisse Septuaginta *isrorani*, unico puncto mutato, quæ

PSALMUS XXVI

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. In finem, Psalmus David.

Judica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum: et in Domino sperans non infirmabor.

2. Proba me, Domine, et tenta me; ure renes meos et cor meum.

3. Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, et complacui in veritate tua.

4. Non sedi cum concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introibo.

5. Odivi ecclesiam malignantium, et cum impiis non sedebo.

6. Lavabo inter innocentes manus meas, et circumdabo altare tuum, Domine;

7. Ut audiam vocem laudis, et enarrem universa mirabilia tua.

8. Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ.

9. Ne perdas cum impiis, Deus, animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam:

10. In quorum manibus iniquitates sunt; dextera eorum repleta est muneribus.

11. Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, et miserere mei.

vox deducitur a זָוַר *zavar*, et significat *alligabunt*, sive *alligaverunt se mihi*, quod est idem cum eo quod Septuaginta verterunt, *adhæserunt mihi*. Recte igitur est interpretatio græca et latina, sed Rabbinii non recte legerunt dictionem hebraicam, et ideo non recte puncta omnia subjecerunt.

23. LIBERA, DEUS, ISRAEL EX OMNIBUS TRIBULATIONIBUS SUIS.

Quoniam David non solum unus erat de populo Dei, sed erat etiam princeps et caput aliorum, ideo posteaquam oravit satis diu pro se, adjungit orationem pro toto populo suo, et orationem generalem, quoniam non facile poterat descendere ad singularum personarum necessitates et angustias. « Libera, inquit, Deus, Israel ex omnibus tribulationibus. » Ubi vox illa, *Israel*, est in casu accusandi, ut cognoscitur ex articulis additis in codicibus hebraicis et græcis. Sensus igitur est: Non mihi satis est, si solus ab angustis meis liberer, sed peto etiam ut liberes Israelem, populum scilicet Israeliticum, ab omni genere tribulationum.

V. s. h. — David.

Judica me, Domine [al. *Deus*], quia ego in simplicitate mea ambulavi: et in Domino confidens non deficiam.

Proba me, Domine [al. *Deus*], et tenta me: ure [h. *confia*] renes meos et cor meum.

Quia misericordia tua in conspectu oculorum meorum [al. *add. est*], et ambulabo in veritate tua.

Non sedi cum viris vanitatis, et cum superbis non ingrediar.

Odivi ecclesiam pessimorum, et cum iniquis [h. *impiis*] non sedebo.

Lavabo in innocentia manus [h. *palmas*] meas, et circumdabo altare tuum, Domine.

Ut clara voce prædicem laudem, et narrem omnia mirabilia tua.

Domine, dilexi habitaculum domus tuæ, et locum tabernaculi gloriæ tuæ.

Ne auferas [h. *Ne apponas*] cum peccatoribus animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam.

In quorum manibus scelus [al. *add. est*], et dextera eorum repleta est muneribus.

Ego autem in simplicitate mea gradiar: redime me et miserere mei.

12. Pes meus stetit in directo; in ecclesiis Pes [al. *add. enim*] meus stetit in recto: in benedicam te, Domine.

Argumentum. — Strophæ duæ: vers. 1-8, integræ vivo, o Jova, te colo sincere; vers. 9-12, noli permittere, ut quod imminet malum me una cum improbis affligat. Quod *altaris Deique donus* frequentationem in maximo honore habet scriptor, non indicio est, ut vult Ewaldus, Psalmum hunc post Davidem compositum fuisse. Nam et ante Salomonem, ex leg. *Deut.* xvi, 16, ter in annum singulis masculis comparandum erat in loco sacro, i. e. ante arcam; qui locus tum quidem temporis fixus non fuit, semper tamen exstitit ab ipsa Moësi ætate, sive in urbe Silo, sive in Cariathiarim, etc.

1. Davidis carmen.

Judica me, Jova, nam ego in innocentia mea ambulavi, et in Jova confidi, non vacillavi.

2. Examina me (instar aurifabri), Jova, et explora me; igne proba renes meos (affectus) et cor meum (consilia).

3. Nam misericordia tua coram oculis meis, et ambulavi in veritate tua.

4. Non sedeo cum hominibus vanitatis (falsis), et cum absconditis (astutis) non ingredior (convenio).

5. Odi cœtum maleficorum, neque cum improbis sedeo.

6. Lavo in innocentia manus meas, et circumdabo (cum sacrificiis meis) altare tuum:

7. Ut audire faciam vocem laudationis tuæ, et enarrem omnia mirabilia tua.

8. Jova, diligo habitationem domus tuæ, et locum sedis gloriæ tuæ.

9. Ne auferas (perdas) cum peccatoribus animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam:

10. Quorum in manibus est scelus, et quorum dextra plena est munere.

11. Ego vero in innocentia mea ambulo: libera igitur me, et miserere mei.

12. Pes meus stat in recto (recte ago): in cœtibus celebrabo Jovam (pro salute allata).

NOTE.

Vers. 1. *Judica me*, age causam meam, et innocentem me defende. *Non vacillavi*, i. e. non vacitans, immotus in hac mea fiducia: ita Ewaldus. Hengstenberg, *non movear!* alii, *non vacillabo*, presidio tam firmo fretus. — Vers. 2. *Ignem proba*: ita nota marginis; Hengstenberg præfert *tsarophah*, particip. femin. *pahal*, quod bene jungitur cum plurali, hac ratione: res *pura* sunt *renes mei et cor meum*. — Vers. 3. Sensus: Dei misericordiam et veritatem, qua promissa piis facta servat, semper animo recogitans, inculpatam egi vitam. *Ambulavi*, vel *ambulo*: est enim tempus *ἰσπορευω*, ut et in verbis seqq. — Vers. 6. « Nullo modo dispicere possum, quid moverit interpretes, ut prioris hemistichii locutioni alium sensum subjicerent, atque is est, quem suppeditat qui *Deut.* xxi, 6 seq. describitur ritus. Ex eo ritu, qui manus lavat, insontem se declarat. Hinc qui manus in puritate se lavare dicit, idem facit, ac si dicat, insontem se esse. » Hæc Maurer. Cf. *Matth.* xxvii, 24. Male ergo Bellarminus aliter. — Vers. 7. *Audire faciam*,

hixi. ¶ deficiente. Minus recte alii legunt *ishemaa*, *audiam*. *Mirabilia tua*, i. e. mirabiliter a te facta. — Vers. 8. *Gloria*, i. e. gloriose; Maurer, *arca*, quae vocatur *Jovæ gloria*, I Sam. iv, 28, etc. — Vers. 10. *Seelus*, proprie consilium perversum.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XXV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, Psalmus David.

In hebræo non habetur pro titulo nisi simplex nomen *David*, seu potius *Davidi*. Argumentum vero idem est quod Psalmi septimi. Cum enim David gravissimis calumniis accusaretur, quasi regnum invadere appeteret, et propterea exulare, et latibula quæere egeretur, scripsit hunc Psalmum, in quo Deum innocentie suæ testem adducit, eundemque Deum pro liberatione sua precatur.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. JUDICA ME, DOMINE, QUONIAM EGO IN INNOCENTIA MEA INGRESSUS SUM, ET IN DOMINO SPERANS, NON INFIRMABOR.

David, cum rege causam habens, Deum quodam modo appellat, qui Rex regum est: neque enim alius erat tunc in terris, quem appellare posset. «Judica me, Domine,» id est, sis tu, Domine, iudex meus; non sinas a Saule me judicari, sed assume tu hoc iudicium. «Quoniam ego in innocentia mea ingressus sum,» id est, audacter provoco ad iudicium Dei, quoniam conscientia mea, quam solus Deus videt, me non reprehendit; nam in innocentia ambulavi, id est, innocenter vixi. «Et in Domino sperans non infirmabor,» id est, in Dei justitia infidens, non deficiam in hoc iudicio, sed prævalebo. Illud, non *infirmabor*, hebraice est, *non deficiam*, sive, *non vacillabo*; proinde non *infirmabor* significat: Non ero infirmus ac debilis, ut causa cadam.

Vers. 2. 2. PROBA ME, DOMINE, ET TENTA ME: URE RENES MEOS ET COR MEUM.

Quia dixerat se innocenter vixisse, probat hoc Dei testimonio, qui falli et fallere nequit: non enim Deo dicitur, *proba et tenta*, quasi ipse aliquid ignoret, sed ut aliis nota faciat, quæ ipse solus videt. Itaque S. David, fretus bona conscientia et sinceritate cordis sui, dicit Domino: «Proba me et tenta me,» id est, explora diligenter an ita sit, inspicie intimos et profundissimos recessus cordis mei; quin etiam «ure renes meos et cor meum,» id est, examina cogitationes et appetitiones meas, ea diligentia qua probatur aurum, cum igne examinatur. Non enim hoc loco, ut ego quidem existimo, petit David probari se ac tentari per adversitates, vel renes suos et cor suum aduri igne tribulationum, cum potius contra liberationem ab adversis in hoc Psalmo petat; sed postulat, ut dixi, probari se ac tentari per exactam explora-

tionem et inspectionem, et quia Deus omnia exactissime videt et perspicit, sententia hujus loci est, ut Deus notam faciat hominibus innocentiam servi sui, et calumnias inimicorum re ipsa et factis refellat.

3. QUONIAM MISERICORDIA TUA ANTE OCULOS MEOS EST, ET COMPLACUI IN VERITATE TUA.

Reddit causam, cur velit probari et tentari, quoniam conscientia ejus bonum illi testimonium dabit, quasi dicat: Peto ut probes me, quoniam per vias tuas ambulavi; nam «omnes viæ tuæ misericordia et veritas,» *Psalm. xxiv*. Et «misericordia tua ante oculos meos est,» id est, semper aspicio et considero misericordiam tuam, ut illam imiter, et juxta eam cum proximis vivam; et similiter: «Complacui mihi in veritate tua,» sive placuit mihi veritas tua, et ideo juxta illam ambulavi. In hebræo est *והתהלכתי בך*, id est, *ambulavi in veritate tua*; proinde Septuaginta non tam verbum quam sensum inspexerunt, quod etiam fecerunt in *Psalm. xxxiv*, num. 17.

4. NON SEDI CUM CONGILIO VANITATIS, ET CUM INIQUA GERENTIBUS NON INTROIBO.

5. ODIVI ECCLESIAM MALIGNANTIAM, ET CUM IMPIS NON SEDEO.

Recte, meo iudicio, Theodoretus hæc exponit de conventibus Gentilium idololatrarum in suis profanis templis, a quibus David semper abhorruit, dum exsulavit apud regem Philistinorum. Hæc enim opponuntur iis, quæ postea in eodem Psalmo habentur: «Domine, dilexi decorem domus tuæ;» et paulo ante: «Circumdabo altare tuum, Domine;» et infra: «In ecclesiis benedicam te, Domine.» Vocat cæterum idololatrarum concilium vanitatis, quia nihil inanius idolis, quæ sunt falsæ imagines. Quod significat Apostolus, cum ait: «Scimus quia idolum nihil est in mundo,» I Cor. viii; et passim in Scripturis, idola vocantur vana, vel

vanitates, ut *Deuter. xxxii*: «Ipsi me provocaverunt in eo, qui non erat Deus, et irritaverunt in vanitatibus suis; et I Reg. xii: «Nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque erunt vos, quia vana sunt;» vide et III Reg. xvi, IV Reg. xvii; *Jerem. ii*, et alibi. Idem idololatrarum recte dicuntur iniqua agentes, quia summa iniquitas est cultum soli Deo debitum rebus creatis exhibere. Quod autem dixerat *concilium vanitatis*, in sequenti versiculo dicit *ecclesiam malignantium*, et quos vocaverat *iniqua agentes*, vocat *impios*, quod vocabulum proprie in idolorum cultores convenit. In hebræo pro *iniqua gerentibus*, est *נעליטם נהאלאמם*, quod significat *occultis*, vel *pueriliter ludentibus*; nam *hhalam* est *occultari*, et *hhelem* est *puer*. Dicuntur autem *occultis*, hypocritæ, simulatores, derisores, et in genere omnes iniqua agentes, ut Septuaginta recte vertunt, quia «omnis qui male agit, odit lucem,» ut dicitur *Joan. iii*. Sed idololatrarum rectissime etiam dici possunt *pueriliter ludentes*, quia quomodo pueri fingunt ex argilla domunculas et varia animalia, sic idololatrarum ex varia materia fingunt deos. Propterea Moses idololatrarum lusum vocavit: «Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere,» *Exod. xxxii*; quem lusum idololatrarum fuisse docet Apostolus I Cor. x, num. 7.

Vers. 6. 6. LAVABO INTER INNOCENTES MANUS MEAS, ET CIRCUMDABO ALTARE TUUM, DOMINE.

Posteaquam dixerat se odisse conventicula infidelium idololatrarum, inter quos tunc versabatur, adjungit se e contrario summo amore prosequi tabernaculum Domini et conventum Sanctorum, ac breviter describit quid sit facturus, cum Deo adjuvante ab exilio in patriam revocatus fuerit. «Lavabo, inquit, inter innocentes manus meas, et circumdabo altare tuum, Domine,» id est, lavabo manus ante ingressum tabernaculi, ut homines pii facere solent, et circumbo cum psallentibus altare tuum. In hebræo habetur, *lavabo in innocentia manus meas*; sed idem est sensus: nam lavare manus in innocentia, est hoc loco, lavare manus more innocentium, sive ut innocentes facere solent, quod idem significat, lavare manus inter innocentes, sive cum innocentibus. Quod autem ad sententiam attinet, aliqui volunt alluisse Davidem ad lotionem manuum quæ fit aliquando in signum innocentie, quomodo Pilatus lavit manus coram Judæis, dicens: «Innocens ego sum a sanguine justis hujus,» *Matth. xxvii*, quasi diceret: Ecce lavi manus, nolo eas inquinare sanguine justis hujus, ideo non audeo illum condemnare, quod et nos vulgo dicimus, cum nolumus admisceri negotio, in quo sit periculum peccandi: *Io me ne lavo le mani*. Cæterum probabilius, et magis consentaneum ad sequentia esse iudico, si dicamus Davidem loqui de rita Hebræorum, qui ante ingressum tabernaculi tum se ipsos, tum hostias purificabant, quas lotiones, Aposto-

lus ad *Hebr. ix* vocat *varia baptismata*, et *justitias carnis*; et quoniam lotio illa externa signum esse debebat internæ puritatis, ideo David ait: «Lavabo inter innocentes manus meas,» id est, lavabo manus in signum vere puritatis internæ, ut innocentes faciunt, non autem lavabo manus cum hypocritis, qui manus puras et cor sordidum gerunt. Illud autem quod sequitur, et *circumdabo altare tuum*, referunt aliqui ad multitudinem victimarum, quibus undique altare implendum esset. Sed verius mihi videtur, ut referatur ad choros canentium in circuitu altaris; nam in Psalmo sequenti habetur: «Circuivi, et immolavi hostiam vociferationis,» etc.; et hoc loco statim subjicitur: «Ut audiam vocem laudis, et enarrem universa mirabilia tua.»

7. UT AUDIAM VOCEM LAUDIS, ET ENARREM UNIVERSA MIRABILIA TUA.

Explicat ad quid altare Domini circumdare velit, nimirum, inquit, ut choris canentium immixtus, audiam laudes Domini, et ipse etiam eas canam. In hebræo habetur, si puncta percipiatur, *ut audire faciam vocem laudis*; sed si puncta mutantur legi potest, ut, legerunt Septuaginta et S. Hieronymus, *ut audiam vocem laudis*, S. Augustinus acute et pie docet hoc loco adversus Paganos, eos tantum audire vocem laudis Dei, qui intimo sensu percipiunt, quidquid habent, donum esse Dei; in cordibus enim istorum, qui habent aures audiendi, omnia ipsorum bona merita, omnesque virtutes, laudem gratiæ sonant: contra autem, qui de justitia sua præsumunt, deque suis meritis tument, quasi illa a se ipsis, non a Deo accepterint, non audiunt vocem laudis Dei, sed vocem laudis propriæ.

8. DOMINE, DILEXI DECOREM DOMUS TUÆ, ET LOCUM HABITATIONIS GLORIÆ TUÆ.

Ostendit Propheta, nulla alia de causa magis sibi molestum fuisse exilium, nisi quia tabernaculum Domini videre non poterat; animus enim erga Dei amorem vehementer incensus, nihil pulchrius in terris judicat eo loco, in quo presentia Domini clarius se ostendit. Vocatur autem tabernaculum, in quo erat ara *federis*, *domus Dei*, *locus habitationis gloriae ejus*, quoniam sæpe in eum locum descendebat nubes lucida, in signum præsentiae Dei, «qui lucem habitat inaccessibilem,» ut Apostolus dicit I *Timoth. vi*; et quia in eodem loco erat oraculum, ex quo Deus responsa dare solitus erat. In hebræo habetur: *Dilexi habitaculum domus tuæ*, pro eo quod nos habemus: «bilexi decorem domus tuæ;» fortasse Septuaginta non legerunt *ביתך*, *habitationem*; sed *ביתך*, litteris inversis, quod significat *decorem*.

9. NE PERDAS CUM IMPIS, DEUS, ANIMAM MEAM, ET CUM VIRIS SANGUINUM VITAM MEAM.

Quoniam Deum iudicem iustitiae appellavit, et innocentiam suam, cujus idem Deus testis erat,